

Część I

Dlaczego ćwiczenie wymowy jest ważne?

1. Poprawna wymowa pozwala uniknąć nieporozumień. Nawyki mowne przeniesione z języka japońskiego do języka polskiego mogą implikować humorystyczne pomyłki fonetyczne⁶, np.

„*Prosię*” zamiast „*Proszę*”

„*Sweter mi się pluje*”, por. *pruć*// *pluć*

„*Spać przeszkadzają ściekające psy*”, por. *szczekać*// *ściekać*

„*Pracuję w filmie*”, por. *w firmie*// *w filmie*

„*Chcę zostać rektorem*”, por. *rektor*// *lektor*

„*W przeszłości będę tłumaczem*”, por. *przyszłość*// *przeszłość*

„*W Polsce pierwszy raz jadłam kasie*”, por. *kasza*// *Kasia*

„*Rano biłam w sklepie*”, por. *byłam*// *biłam*

„*Organizacja skupiała warczących patriotów*”, por. *warczący*// *walczący*

2. Błędy fonetyczne często znajdują odzwierciedlenie w piśmie⁷ - pojawiają się trudności w zapisie wyrazów zawierających mylone głoski. Jako przykład może posłużyć wyraz: *warkoczyki*, który został zapisany przez japońskich studentów polonistyki aż na 10 sposobów: *walkoczyki*, *wałkoczyki*, *walkończy*, *warkoczki*, *barkoczyki*, *balkoczyki*, *barokoczyki*, *barkocyki*, *barkocziki*, *barczoczyki*. Powyższe zapisy odzwierciedlają takie problemy fonetyczne jak: mylenie *w* oraz *b*, *r* oraz *l*, *y* oraz *i*, dodawanie samogłoski, ubezdźwięcznianie samogłoski i inne.

3. Błędy fonetyczne mogą czasem brzmieć jak błędy fleksyjne, porównaj:

„*Urodziłem się w rok 2006*” (jeśli wypowiedzisz: „*w roku*” z bezdźwięcznym *-u*)

„*Nie mam przy sobie paszport*” („*paszportu*”- błąd jak wyżej)

„*Chcę jechać od raz*” („*od razu*”- błąd jak wyżej)

„*Pobyt w Polsce był przejemne*” („*przyjemny*” jeśli zdarza Ci się mylić wymowę *y* i *e*)

„*To moi koledze*” („*koledzy*”- błąd jak wyżej)

---

⁶ Większość przykładów jest autentycznych, zaczerpniętych z wypowiedzi studentów.

⁷ A. Kijewska właśnie na podstawie prac pisemnych analizuje błędy w wymowie studentów bułgarskich, zob. A. Kijewska (2001).

4. Brak rozróżniania dźwięków utrudnia rozumienie wypowiedzi formułowanych przez native speakerów.

Etapy ćwiczeń.

Czasami mówi się, że prawidłowa wymowa jest przezroczysta. Oznacza to, że nie ma w niej nic „dziwnego”, czy „innego”. Taka wymowa zupełnie nie zwraca uwagi słuchacza. Celem ćwiczeń fonetycznych nie są więc pochwały Polaków, dotyczące Twojej dobrej wymowy, ale fakt, by w ogóle nie zwrócili na nią uwagi. Są 3 etapy ćwiczeń wymowy.

1. Etap przygotowawczy.

Pierwszym celem tego etapu jest przygotowanie aparatu mowy (głównie warg i języka) do wypowiedzania głosek języka polskiego. Czasami jest to ciężka praca, bo aparat mowy przyzwyczajony do wypowiedzania dźwięków japońskich musi „przestawić się” na dźwięki polskie. Na tym etapie trzeba wykonywać ćwiczenia kinestetyczno - ruchowe, które podano poniżej. Po serii dokładnie wykonanych ćwiczeń możesz odczuwać zmęczenie języka, warg, a nawet policzków.

Na tym etapie przy pomocy native speakerów powinieneś także sprawdzić, czy słyszysz błędy w swojej wymowie. Czy rozróżniasz poprawne i niepoprawne realizacje głóski, np. czy słyszysz różnicę między *r* oraz *l*. Jeśli masz problemy z wysłyszeniem różnic - počwicz z lektorem. Dobrze byłoby również nagrać własną wypowiedź i odsłuchać uważnie. Odbiór własnej mowy jest inny niż odbiór zewnętrzny - dlatego trzeba posłuchać siebie z nagrania. Czasami pozwala to samodzielnie wykryć błędy wymowy, a jest to drugi z celów etapu przygotowawczego.

2. Etap poprawnego wymawiania „trudnej” głóski.

Na tym etapie należy wykonywać ćwiczenia podane w drugiej części rozdziału. Dokładnie - punkt po punkcie - ćwiczyc poprawną wymowę danej głóski. Na počátku dobrze byłoby wykonywać ćwiczenia pod kontrolą native speakerów, by mieć pewność, że ćwiczona głóska brzmi poprawnie. Dalsze ćwiczenia można już wykonywać samodzielnie. Ważne jest zachowanie kolejności ćwiczzeń. Celem tego etapu jest

opanowanie poprawnego wymawiania głoski w sylabach, podanych wyrazach i zdaniach. Jednak dopiero kiedy wszystkie sylaby wymawiasz dobrze i bez pomyłek, możesz przejść do ćwiczeń trudniejszych.

3. Etap utrwalania i automatyzacji.

Celem tego etapu jest dochodzenie do pełnej automatyzacji poprawnej wymowy. Ćwiczyć można w oparciu o krótkie teksty zamieszczone w rozdziale II. tej pracy w *Materialach do ćwiczeń*. Czytać należy uważnie, można kolorem zaznaczyć tzw. miejsca trudne. Najlepiej byłoby znów przeczytać tekst pierwszy raz z native speakerem i sprawdzić, czy głośnie czytanie jest naturalne. Twoja artykulacja nie może być wysiłona. Staraj się również kontrolować swoją wymowę czytając inne teksty czy wypowiadając się na zajęciach języka polskiego. W momencie, kiedy zauważysz, że wymowa „trudnej” głoski przestała być dla Ciebie wysiłkiem - osiągnąłeś zamierzony cel. „Twoja głoska” stała się „przezroczysta”.

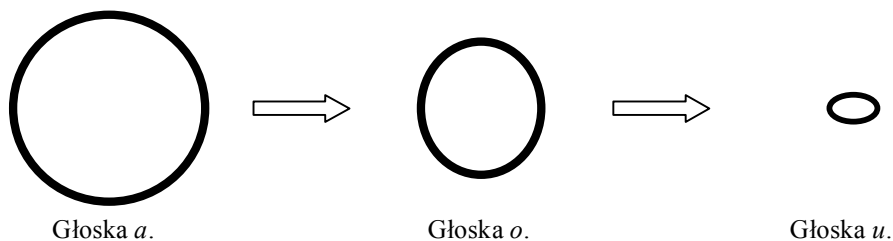
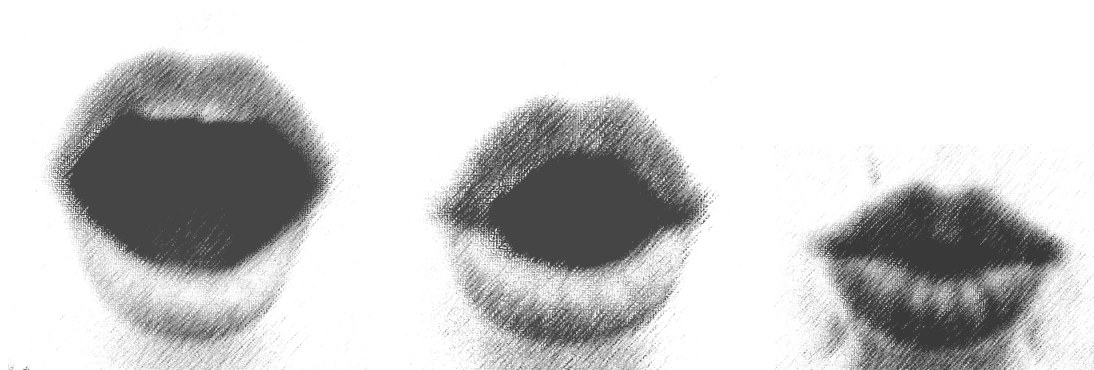
Uwagi ogólne o wymowie w języku polskim.

Język polski jest językiem spółgłoskowym. W tekstach spółgłoski występują z częstością 60%. Oznacza to, że wyraźne mówienie po polsku jest sztuką. Poniżej znajduje się kilka uwag, które mogą ułatwić opanowanie wymowy polskiej.

1. Samogłoski, które decydują o wyrazistości wymowy, trzeba wymawiać otwierając usta szerzej niż przy ich wymowie w języku japońskim.
2. Należy ćwiczyć bardzo staranną, nawet przesadną wymowę samogłosek. Wymawiając przed lustrem samogłoski, obserwuj zmieniające się ułożenie warg, które przy: *a - o - u* będą coraz bardziej zaokrąglone i wysunięte do przodu, a przy: *e - y - i* coraz bardziej spłaszczone i bardziej „uśmiechnięte”. Wykonaj też następujące ćwiczenie:
  - I. Przygotuj 3 kartki, lusterko i szminkę.
  - II. Pomaluj szminką usta.
  - III. Wymawiając głoskę *a* - przyłóż do ust kartkę - w taki sposób, by odbił się na niej kształt warg.

IV. Następnie zrób to samo, wymawiając głoskę *o*, potem *u*.

V. Sprawdź, czy Twoje usta odbite na kartkach⁸ przypominają kształt ust na poniższych zdjęciach.

3. Przy wymowie głosek polskich język i wargi pracują bardziej intensywnie niż w języku japońskim.

4. Trzeba mówić głośno (ciche wymawianie końcówek wyrazów utrudnia w dużym stopniu odbiór wypowiedzi).

5. Na początku nauki lepiej mówić wolniej. Przy zbyt szybkim tempie ruchy artykulacyjne są wykonywane z mniejszą dokładnością, na czym traci wyrazistość wypowiedzi.

6. Tekst mówiony różni się od tekstu pisanego. W potoku mowy głoski oddziałują na siebie - wzajemne sąsiedztwo sprawia, że upodabniają się. Słuchanie wymowy native speakera, głośne czytanie pod jego kontrolą - pomoże Ci w pracy nad naturalną wymową.

---

⁸ Powstaną w ten sposób naturalne labiogramy wykonane przez studentów.

Ćwiczenia kinestetyczno - ruchowe.

Celem poniższych ćwiczeń jest: wyuczenie precyzyjnych ruchów języka, umiejętności szybkiej zmiany jego pozycji, zwiększenie aktywności warg, a także wprowadzenie rozluźnienia po intensywnym treningu. Niektóre ćwiczenia mają „nazwy”, bo przypominają czynności, czy odgłosy życia codziennego.

Ćwiczenia języka.

1. Oblizywanie zewnętrznych powierzchni dolnych i górnych zębów przy zamkniętych ustach oraz oblizywanie warg ruchem okrężnym przy szeroko otwartych ustach tzw. „młynek”.
2. Dotykanie językiem po kolei górnych zębów tzw. „liczenie zębów”.
3. Unoszenie języka za górne zęby i cofanie go do podniebienia miękkiego.
4. Sięganie językiem na przemian do nosa i do brody.
5. Tzw. „gorący ziemniak” - szybko wyrzucamy rozluźniony język do przodu, przy otwartych ustach - tak, jak podczas jedzenia czegoś gorącego.
6. Sięgamy czubkiem języka na przemian do lewego i prawego policzka.
7. „Trzepotanie” językiem - szybko uderzymy językiem na przemian o górną i dolną wargę.
8. Otwieramy usta, wysuwamy rozluźniony - „szeroki” język na dolną wargę, a następnie „zwężamy” go - wysuwając poziomo jak najdalej na zewnątrz.
9. „Klaskanie” językiem - unosimy i przez moment dociskamy czubek języka do podniebienia twardego, następnie bardzo gwałtownie odrywamy język od podniebienia i opuszczamy.
10. Górną wargę mocno napinamy na górnych zębach, a następnie spychamy ją językiem.

Ćwiczenia warg.

1. Wysuwamy do przodu i zaokrąglamy usta jak przy wymowie *u*, a następnie uśmiechamy się - jak przy głosce *i*. Ćwiczenie powtarzamy kilka razy.
2. Cmokanie.
3. Układamy wargi jak do *u* i przesuwamy w prawo i lewo.

4. Masaż warg- przygryzamy górnymi zębami dolną wargę i dolnymi zębami górną wargę.
5. „Rybka” - wykonujemy ustami ruch przypominający łapanie powietrza przez rybę.
6. Gwizdanie na jednym tonie. Ćwiczenie powtarzamy kilka razy.
7. Nadmuchiwanie policzków przy zamkniętych wargach, a potem gwałtowne wypuszczanie powietrza.
8. Parskanie - wydychamy powietrze z wibracją dolnej i górnej wargi.

Wskazówki do ćwiczeń.

1. Wymowę ćwicz przed lustrem.
2. Ćwiczenia ust i języka, jeśli są Ci potrzebne, wykonuj dokładnie, każde co najmniej 5 razy.
3. Gdy pracujesz nad głoską, ćwicz systematycznie, co najmniej 5-10 minut dziennie. Nie przedłużaj ćwiczeń. Lepiej gdy poćwiczysz kilka razy - krótko niż rzadko, ale za to długo.
4. Byłoby najlepiej, gdyby wykonanie poszczególnych ćwiczeń pierwszy raz zademonstrował Ci logopeda. Otrzymany w ten sposób wzór, trzeba ćwiczyć przed lustrem.
5. Wyuczone wyrazy - powtarzaj, powtarzaj, powtarzaj - prawidłowa wymowa bowiem jest wynikiem odpowiedniej liczby powtórzeń.
6. Naśladuj wymowę native speakerów, z którymi masz kontakt (zwracaj uwagę także na akcent i intonację).
7. Ćwicz, o ile to możliwe, głośne czytanie pod kontrolą native speakera. Czytając, zwracaj szczególną uwagę na miejsca dla Ciebie trudne, upodobnienia, znaki przestankowe (każdy oznacza dłuższą lub krótszą przerwę w mówieniu)⁹.
8. Staraj się w miarę możliwości osłuchiwać z fonetyką polską. Słuchaj jak najwięcej kaset i płyt CD, oglądaj filmy w języku polskim. Rozumienie ze słuchu i kontrola słuchowa własnych wypowiedzi w znacznym stopniu ułatwia naukę poprawnej wymowy¹⁰.

---

⁹ W niniejszej pracy ze względu na jej podstawowy charakter (naukę „trudnych” głosek), nie omawiam zagadnień prozodii mowy. Będzie to przedmiotem opisu w innej pracy.

¹⁰ Zob. A. Seretny, E. Lipińska (2005).